

תוכן עניינים:

מבוא

פרק ראשון: כישלון האמנציפציה, השקפותיו של הרצל בעקבות גילויים אנטישמיים וספרו "מדינת היהודים"

פרק שני: פרשת דרייפוס כנקודת מפנה ראשונה

סיכום

ביבליוגרפיה

מבוא:

תיאודור הרצל, בנימין זאב בן-שמו העברי, בתאריך 2.5.1860 בעיר פסט שהייתה אז חלק מהאימפריה האוסטרו-הונגרית.

בנימין זאב הרצל, מייסד התנועה הלאומית היהודית, ביקש בספרו "מדינת היהודים" לפרט לפרטי פרטים כיצד תתנהל ותעוצב המדינה היהודית שקום תקום.

ספר זה, כמו גם ספרו "אלטנולנד", הכה גלים בעולם היהודי באירופה והפך את הרצל לאבי התנועה הלאומית היהודית, הלאו היא התנועה הציונית.

בכתביו של הרצל ובתודעתו הלאומית, ישנה נוכחות משמעותית לסבלם את היהודים באירופה מגילויי האנטישמיות הרבים אותם חוו ובעבודה זו אבקש לבחון את השאלה כיצד והאם השפיעה האנטישמיות על הרעיון הציוני ופעולותיו של הרצל לקידומה של מדינה ליהודים וכיצד היא השפיעה על השקפותיו הלאומיות?

ישנם חוקרים (כ"ץ 1979) אשר טענו כי לעומת מנהיגים ציוניים אחרים שחששו מהסמכות של המושגים "אנטישמיות" ו"ציונית" בשל חוסר הרצון להציג את הציונית כרעיון חלול הקשור אך ורק בתופעת האנטישמיות אך הרצל עצמו לא חשש מכך ואף השתמש בטיעונים אלו מול מנהיגי האומות והמעצמות אותם פגש. עוד טען כ"ץ (1970) כי האנטישמיות היה רק הזרז לציונות בתפיסתו של הרצל וטען כי בשאלה האם הצורך הוליד את הרעיון או הרעיון את הצורך התשובה היא ברורה: הרעיון קדם לצורך.

חוקרים אחרים כמו גוטוין (1995) לא ראו באנטישמיות כגורם הבלעדי שהניע את הרצל אלא גם ברובד סמוי של הרצון לשינוי חברתי פנים יהודי שהניע את התנועה הציונית ואת הגותו של הרצל ולא רק כתגובה לאנטישמיות ובעבודתו זו אנסה לטעון כי לאנטישמיות היה מקום מרכזי, גם אם לא בלעדי, בהגותו הציונית של הרצל.

אך למרות טענות אלו, לפי פרידמן (2015) הרצל החזיק בדעה שהאנטישמיות היא "מחלה" של גויים ולא של יהודים. חברה רודפת יש בה משהו שמאפשר לה להיות כזו. פרידמן טוען כי לדידו של הרצל ליהודים אין יכולים לרפא את הרודף ולכן אין להם ברירה אלא להסתלק מהמקום בו הוא משתולל. לרפוי החברה ולבצע רפורמות הנחוצות בכדי לעקור את הסיבות הסוציולוגיות למוטיב הרדיפה יכולים רק הכוחות הפוגרסיבים בחברה זו ולא הרדופים. הסכנה ליהודים היא כה גדולה וקרובה שרק הם יכולים להציל עצמם וגם להועיל לכוחות בחברה הנוצרית המעוניינים לעקור את שורשי האנטישמיות על ידי הסתלקותם. (שם)

בעבודה זו אעמוד על הקשר בין תופעת האנטישמיות לבין השפעתה על הרצל והתנועה הציונית כאשר אתמקד בשני אירועים מכווננים שהשפיעו רבות על הרצל: משפט דרייפוס ופרעות קייסינג שרכס אסביר ואטען כי לאנטישמיות היה מקום מרכזי ומהותי בפעילותו ובתפיסתו הציונית של בנימין זאב הרצל.

1. פרק ראשון: כישלון האמנציפציה, השקפותיו של הרצל בעקבות גילויים אנטישמיים וספרו "מדינת היהודים"

מחציתה השנייה של המאה ה-19 בה נולד ופעל הרצל הייתה מהשקטות שידעה אירופה מזה מאות שנים הן לאירופה עצמה והן ליהודי אירופה בפרט. המאה ה-19 הטיבה עם יהודי אירופה בעיקר במרכז ומערב אירופה כאשר המדד הטוב ביותר לכך הוא בחינת מקומם הגיאוגרפי והסוציאלי של יהודי אירופה במארג החיים שחלפו מאז המהפכה הצרפתית. עם תחילת המאה ה-19 היו היהודים ביבשת אירופה מצויים בשולי החברה העירונית ובערים המרכזיות של אירופה כמעט לא הורגשה נוכחותם אך לקראת סוף המאה ה-19 השתנה מצב זה לחלוטין כאשר ערי הבירה וערים מרכזיות באירופה הפכו למקומות ריכוז אוכלוסייה יהודית משמעותית ובהן ברלין, בודפשט, וינה, פריז ועוד. שינויים אלו הביאו עמם גם שינויים חברתיים וכלכליים אשר אפשרו נידות של היהודים ושיפור במצבם המשפטי והחברתי. תהליכים אלו אפשרו ליהודים להשתלב באקדמיה, בכלכלה, במסחר ובחברה הכללית אך במקביל התפתחו מגוון מפלגות אנטישמיות שאיימו על השתלבותם המהירה של יהודי אירופה. (אבינרי, 2007). השתלבותם של היהודים במוקדי הכוח ובחברה הכללית באמצעות מה שכונה "אמנציפציה" הולידה גילויי אנטישמיות רבים בקרב אנשי רוח ופוליטיקאים במרכז של אירופה וערערו על האמנציפציה כהישג בעיניהם של יהודים רבים (שם).

במקביל להתפתחות זו של שילוב היהודים בתחומי החיים הכלכליים, התרבותיים והאקדמיים, צמחה בחברה האירופאית הכללית התנועה הלאומית הרומנטית וכנגזרת ממנה צמחה גם האנטישמיות שהתעוררה מחדש בעקבות הזכויות שקיבלו היהודים במסגרת האמנציפציה ואנטישמיות זו שיחקה תפקיד חשוב בתנועה הרומנטית הגרמנית (Beiser 2020). תהליך דומה התרחש בתנועות לאומיות אחרות באירופה ובהן פולין (Krzemiński 2019), רומניה (Oldson 1991), אוסטריה (Wistrich 2011), רוסיה (Weeks 2012) ועוד. לטעמו של עמיהוד (1973) האנטישמיות תיגברה את התנועות הלאומיות של מרכז אירופה והאמנציפציה לא החלישה את האנטישמיות כפי שהיה מצופה.